

Reakce MŽP a SFŽP ČR k závěru NKÚ ohledně využití peněžních prostředků státu a EU určených na zlepšování kvality ovzduší v České republice

29.10.2024 - Veronika Krejčí | Ministerstvo životního prostředí ČR

Nejvyšší kontrolní úřad (NKÚ) zveřejnil zprávu z kontroly zaměřené na finance určené pro podporu zlepšování kvality ovzduší v letech 2014-2022. Právě snižování emisí, zlepšování kvality ovzduší a jeho ochrana je jednou ze zásadních priorit Ministerstva životního prostředí.

MŽP proto nyní uvádí některá tvrzení NKÚ na pravou míru a důrazně se ohrazuje proti interpretaci některých závěrů, které NKÚ uvedl ve své tiskové zprávě o výsledcích této kontroly. Závěry nepřesně vystihují celkový přínos vynaložených prostředků, který se ne vždy odrazí v jednoduchých statistikách nebo okamžitých procentech.

Na začátek uvádíme, že Ministerstvo životního prostředí připravilo novelu zákona o ochraně ovzduší a aktuálně ji projednává Poslanecká sněmovna. Nastavuje mimo jiné přísnější podmínky pro monitoring emisí s cílem dále zlepšit kvalitu ovzduší a zavádí nová opatření ke snížení emisí. Rozšíří například počet firem, které budou muset nepřetržitě sledovat emise škodlivých látek a provozní parametry u zdrojů, které měří emise pouze jednou za rok nebo jednou za 3 roky a také například omezí prašnost při stavbách i demolicích a další.

1. NKÚ: Pozitivní hodnocení efektivity kotlíkových dotací

V první řadě MŽP vítá **pozitivní hodnocení programu kotlíkových dotací**, které dosud umožnily výměnu více než stovky tisíc zastaralých kotlů v domácnostech, což významně přispělo ke zlepšení kvality ovzduší v českých obcích a městech snížením emisí prachových částic a rakovinotvorného benzo[a]pyrenu. Tato opatření rovněž pomáhají snížit závislost domácností na fosilních palivech a podporují přechod na čistší technologie. Proto motivační podpora výměn neekologických zdrojů energie a tepla u domácností pokračuje i nadále v programu Nová zelená úsporám a Nová zelená úsporám Light. Celkem MŽP pomohlo 195 tisícům domácností, které si požádaly o výměnu kotle v rámci kotlíkových dotací a programu Nová zelená úsporám.

2. MŽP nesouhlasí se závěrem, že prostředky na snižování emisí z průmyslu přispěly ke snížení emisí pouze „minimálně“

Toto tvrzení je nutné uvést v kontextu zjištění uvedených ve vlastním Kontrolním závěru NKÚ, nikoliv ve zkratkovitých tvrzeních v tiskové zprávě. **Snížení emisí SO₂ (oxidu siřičitého) a NO_x (oxidů dusíku) bylo pouze vedlejším cílem finanční podpory, hlavním cílem dotací směřovaných do průmyslu bylo naopak snížení emisí prachových částic PM₁₀ a PM_{2,5}. A právě u těch, jak vyplývá ze zprávy NKÚ, došlo ke značnému snížení díky dotacím MŽP.**

Kontrolní závěr NKÚ na straně 13 uvádí: „NKÚ zjistil na základě sledovaných a vykázaných dat ČHMÚ a SFŽP, že podíl projektů realizovaných v rámci SC 2.2 a SC 2.4 (za účelem snížit emise stacionárních zdrojů podílejících se na expozici obyvatelstva nadlimitním koncentracím znečišťujících látek) na celkové změně vykazovaných ročních emisí z průmyslu v letech 2014 a 2022

byl v případě prachových částic PM10 26 %, v případě jemných částic PM2,5 15 % a v případě znečišťujících látek SO2, NOX a VOC méně než 1 %.

- Z tohoto závěru vyplývá, že dosažené snížení emisí prachových částic je - v rozporu s vyzněním tiskové zprávy NKÚ, která tuto skutečnost zcela opomíjí - významné. Naopak je možné jej považovat za značný úspěch.

- Přínosy projektů ke snížení emisí SO2 (oxid siřičitý) a NOX (oxidy dusíků) byly sledovány proto, že jsou to látky, ze kterých se v atmosféře díky fyzikálně-chemickým procesům stanou sekundární aerosoly, tedy prachové částice. Emise těchto látek poklesly v průmyslu a energetice v daném období o 60 % v případě SO2 a o 23 % v případě NOX. Tento pokles byl v sektoru veřejné energetiky způsoben především změnami v zastoupení paliv díky postupnému odchodu od uhlí.

- Tyto skutečnosti tedy naopak svědčí o tom, že prostředky OPŽP byly vynaloženy účelně tím, že cílily především na snížení emisí prachových částic PM10, zatímco pokles emisí - hlavně SO2 - byl dosažen i bez této podpory.

- Projekty financované v rámci Operačního programu Životní prostředí (OPŽP) přinesly také konkrétní snížení emisí v lokalitách, kde průmyslové zdroje významně ovlivňují kvalitu ovzduší. Ačkoliv tato snížení nemusí v celkovém vyjádření tvořit vysoké procento, jejich **dopad na lokální úroveň kvality ovzduší a zdraví obyvatel je nesporný**. Investice zaměřené na konkrétní technologie, které omezují emise škodlivin přímo v ohrožených lokalitách, proto mají svůj účel a hodnotu.

3. Není pravda, že MŽP vynaložilo prostředky ve výši až 103,5 mil. Kč určené na omezování prašnosti v průmyslu neúčelně

MŽP se důrazně ohrazuje proti závěru, že prostředky ve výši až 103,5 milionu Kč z prioritní osy 2 OPŽP byly vynaloženy neúčelně na zařízení, jejichž hlavním účelem údajně nebylo snižování prašnosti. Tento závěr zjednodušuje roli a efektivitu podpory poskytované na projekty snižování fugitivních emisí v náročných průmyslových provozech, kde je kontrola prašnosti komplikovaná a vyžaduje specializované technické řešení.

- V těchto odvětvích byly podporovány technologie a zařízení na omezování prašnosti z plošných zdrojů, tj. např. na pořízení zametacích vozů, případně nosičů se zametací nástavbou. V obou případech je bezpochybně nutné vnímat „pohonnou jednotku“ (např. kolový nakladač), jako součást předmětu podpory. Nosič tvoří funkční celek, bez kterého zametací nástavbu nelze provozovat a plnit účel podpory.

- **Kolové nakladače** jsou pohonnou jednotkou nesoucí nástavbu, prostřednictvím které probíhá zametání a skrápění. Jeho nespornou výhodou je možnost pohybu po terénu, kterého by jiný komplexní účelový vůz nebyl schopen. Umožňují tak skrápění sypkého materiálu přímo z vrcholu haldy místo zespoda z pevného terénu. Také provedená cenová analýza prokázala ekonomickou výhodnost pořízení kolového nakladače oproti komplexnímu zařízení.

- Z těchto důvodů rozhodně není možné tvrdit, že by vynaložené prostředky na zařízení typu kolového nakladače byly neúčelné. V rámci provozu v dotčených průmyslových provozech přispívají k významnému omezení prašnosti. - MŽP a SFŽP ČR průběžně sledovaly a vyhodnocovaly efektivitu každého podpořeného projektu a prostředky byly poskytovány na základě důkladného posouzení potřeb konkrétních projektů a jejich souvisejících přínosů pro kvalitu ovzduší. - Z nepochopitelných důvodů interpretace NKÚ nereflektuje specifika průmyslových provozů. Neúčelnost prostředků nelze vyvozovat pouze na základě základní funkce

zařízení, aniž by se zohlednil jejich reálný přínos pro zlepšení kvality ovzduší. Každý z projektů měl měřitelné přínosy v podobě snížení fugitivních emisí a reálně přispěl ke zlepšení životního prostředí v dané lokalitě.

4. Plnění imisních limitů je celoevropský problém, i přesto dosáhla ČR v roce 2020 do té doby nejlepší kvality ovzduší a pozitivní trend trvá

Kontrolní zpráva NKÚ: „V roce 2015 schválila vláda ČR cíl: dosáhnout plnění imisních limitů na území ČR stanovených právními předpisy ČR i EU v roce 2020. NKÚ při kontrole zjistil, že tento cíl ve stanoveném termínu splněn nebyl.“

Přestože se kvalita ovzduší v ČR výrazně zlepšila, stále jsou přítomna významná omezení – například přeshraniční znečištění, neovlivnitelné rozptylové a klimatické podmínky. **I navzdory tomu se díky nastaveným politikám a programům podpory, které stát poskytoval, podařilo stanoveného cíle až na některé oblasti v ČR dosáhnout a oproti předchozím letům byla kvalita ovzduší v roce 2020 jednou z nejlepších v historii měření. Pozitivní trend vývoje kvality ovzduší pokračoval i v následujících letech. V roce 2023 nedošlo na stanicích měření imisí poprvé v historii k překročení žádného závazného imisního limitu stanoveného evropskou legislativou** . Cíl tedy ČR splnila o něco později oproti vytyčenému roku 2020. Důvody jsou však komplexní a zahrnují vlivy na místní, národní i mezinárodní úrovni, které ministerstvo průběžně řeší prostřednictvím řady legislativních, finančních i technických opatření i spoluprací s okolními státy.

- Imisní limit pro průměrnou roční koncentraci PM₁₀ nebyl v roce 2020 překročen na žádné stanici ČR, což nastalo spolu s rokem 2019 do té doby teprve podruhé za celou historii měření PM₁₀ od roku 1993. Imisní limit pro roční průměrnou koncentraci oxidu dusičitého (NO₂) nebyl v roce 2020 překročen na žádné stanici, což bylo poprvé za celou dobu sledování, tj. od 90. let minulého století.

- Ovzduší je (nejen) lokálního charakteru – nelze tedy porovnávat kvalitu ovzduší na Šumavě, v Praze či na Ostravsku. Při hodnocení vývoje kvality ovzduší je nebytné si uvědomit, že na stav ovzduší má vliv celá řada faktorů, z nichž pouze některé lze ovlivnit. Mezi ty, které ovlivnit lze, patří emise pocházející z lidské činnosti. Vzhledem k tomu, že se však znečištění ovzduší přenáší na velké vzdálenosti, a vzhledem k tomu, že máme kontrolu pouze nad emisemi, které vznikají na území České republiky, nemůžeme ani emise pocházející z lidské činnosti zcela ovlivnit. Stejně tak nelze ovlivnit rozptylové ani klimatické podmínky a ani další procesy probíhající v atmosféře.

- Významným omezením jsou také vlivy přeshraničního znečištění zejména z Polska. Hlavně přenos prachových částic a benzo[a]pyrenu se výrazně podílí na zhoršené kvalitě ovzduší, a to navzdory opatřením na národní úrovni. **MŽP aktivně spolupracuje s polskou stranou na řešení této otázky, kdy se MŽP podařilo iniciovat podepsání deklarace o boji proti přeshraničnímu znečištění ovzduší s Polskem.** Deklarace má přímý vliv na kvalitu ovzduší na obou stranách hranice. Společně jsme identifikovali klíčová opatření a zavázali se k jejich financování i realizaci.

- **MŽP toto aktivně řeší také s Evropskou komisí a dlouhodobě usiluje o společná opatření ke snížení emisí v příhraničních oblastech** . V rámci Rady EU jsme také intenzivně spolupracovali na revizi směrnice o kvalitě vnějšího ovzduší. Ta od roku 2030 zavádí nové imisní limity pro území EU. Tento nový právní rámec bude velmi silnou motivací pro nás všechny usilovat o další zlepšování kvality ovzduší modernizací a inovacemi.

- MŽP také ve spolupráci s ostatními institucemi pravidelně aktualizuje Národní program snižování emisí a přijímá legislativní kroky k zajištění přísnějších emisních standardů pro průmyslové provozy, dopravu a domácnosti. Zároveň bude i nadále podporovat investice směřující ke snížení znečištění, například prostřednictvím Modernizačního fondu, který je zaměřen na dekarbonizaci energetiky,

průmyslu či teplárenství a na přechod k čistším technologiím, nebo prostřednictvím Fondu pro spravedlivou transformaci.

https://www.mzp.cz/cz/news_20241029_Reakce-MZP-a-SFZP-CR-k-zaveru-NKU-ohledne-vyuziti-peneznich-prostredku-statu-a-EU-urcenych-na-zlepsovani-kvality-ovzdusi-v-Ceske-republice